

PREMSA I PODER: LES RELACIONS PROMÍS

El sociòleg Salvador Cardús acaba de publicar el llibre 'Política de paper', on repassa la relació entre la premsa i el poder a Catalunya entre el 1981 i el 1992, resseguint les polèmiques nacionalistes d'aquests anys i denunciant el paper interessat que hi va fer la premsa.

“La política no només és *explicada* a través de la informació periodística, sinó que la política es *fa* en una proporció altíssima des de les pàgines dels diaris”. Amb aquesta tesi com a eix fonamental Salvador Cardús ha escrit *Política de paper* (La Campana), un llibre que repassa, no sense polèmica, les relacions entre la premsa i el poder a la Catalunya que va del 1981 al 1992. “Si ara dic que la política catalana és, sobretot, una política de paper serà per assenyalar-ne la dependència que s’ha establert entre aquesta i la premsa”. En les primeres pàgines del llibre, a més de justificar el títol, Cardús ja avança una de les conclusions que ha tret després d’analitzar amb ull crític i desacomplexat més de tres mil retalls de premsa: “El combat polític a la premsa en aquests anys s’orienta en molt bona part –i potser en la part més decisiva–, a exigir al nacionalisme, concretament als governs de CiU, i molt especialment al president Jordi Pujol, mostres explícites i constants d’adhesió a aquest nacionalisme espanyol”.

L’autor no defineix el seu llibre ni com un treball de recerca estrictament sociològica ni tampoc com una investigació periodística, sinó que, resseguint el tractament dels conflictes nacionalistes d’aquests darrers anys a la premsa, ha fet “una anàlisi política i de combat”, amb l’objectiu de “desemmascarar la promiscuitat de la relació entre premsa i poder i evidenciar el caràcter retòric de la política”. Amb un punt d’humor, sociològic en la perspectiva i periodístic en l’estil, Cardús ha entrat en el rovell de l’ou, retratant el paper dels mitjans de comunicació en el joc polític català i la dependència que la classe política té del paper escrit. Com a ex-sots-director d’opinió del diari *Avui*, ha estat moltes vegades testimoni directe d’aquest joc.

EL TEMPS ofereix a continuació una selecció de fragments de *Política de paper* de Salvador Cardús respectant-ne l’estructura: cada capítol respon a un fet d’actualitat que va despertar una intensa polèmica nacionalista.

1981. 2.300 intel·lectuals per a un Manifesto. La premsa, lògicament, va ser la principal portaveu, i si es vol, la dipositària del debat. El Manifesto s’havia publicat a la premsa, i a la premsa s’havia desenvolupat el conflicte, a base de declaracions, contra-manifestos i molts articles d’opinió. I, si no fos per l’ excepció de l’acte organitzat per la Crida al Camp Nou, s’hauria pogut dir que el Manifesto es va morir a la premsa. Els diaris, doncs, no es van limitar a fer de transmissors, sinó que van prendre posicions clares, com ja havia començat a ser habitual durant la transició. Pri-

mer, com a moderadors i desactivadors del possible conflicte social que deien que podia arribar a explotar. Després, com a sentinelles d’allò que era “democràticament lícit”, encarregats de vetllar per establir els límits d’una dissidència que posés en perill la “dèbil democràcia”. Tercerament, van intervenir aconsellant i advertint els polítics (...). En quart lloc, no es pot oblidar que el debat no era aliè als seus interessos: es discutia, precisament, el lloc que ocupava socialment el castellà a Catalunya. I la premsa a Catalunya, majoritàriament escrita en es-

Acte de la Crida al Nou Camp contra el Manifesto dels 2.300.
“I, si no fos

per l’ excepció de l’acte organitzat per la Crida al Camp Nou, s’hauria pogut dir que el Manifesto es va morir a la premsa.”

panyol, quin paper podia tenir en el debat? Havia de fer com si no anés per a ella? Per a la premsa en espanyol aquest era un debat incòmode, i fins i tot perillós. Incòmode perquè posava en evidència la contradicció entre un discurs “normalitzador” i una realitat anòmala de la qual n’eren i encara en són còmplices. I en segon lloc, perillós, perquè remenar la qüestió implicava provocar reaccions massives –com així va ser– que, en qualsevol cas, només els podien crear més problemes. Per això, la reacció va ser unànimement contra el Manifesto, i unànimement, insisteixo, a la premsa en espanyol –favorable a la moderació del debat–, que s’havia de concretar en la defensa d’un hipotètic bilingüisme “perfecte”.

La perla, tanmateix, va ser l’article publicat l’endemà, dia 23 de maig, al mateix *Diario 16* per Xavier Domingo, en un espai d’opinió que es titulava “La nació”. Amb el títol “El último refugio”, Domingo –més tard convertit al nacionalisme convergent i encara després reconvertit als interessos anticatalanistes del diari *El Mundo*– afirmava coses com aquestes: “*Esos de Terra Lliure (...) rubricaron con sangre toda la razón contenida en el Manifesto de los 2.300 (...)*”. Domingo, tot i que assegurava que “*No hay en mis venas una sola gota de sangre que no sea catalana*”, creia que “*Hay que decir-lo claro: la nación es España y la capital es Madrid*”.

1987. La festa d’Espanya. D’altra banda, *El País* del dia 13 encapçalava mitja columna

Salvador Cardús, l'autor del llibre "El combat polític a la premsa en aquests anys s'orienta en molt bona part a exigir al nacionalisme, concretament als governs de CiU, i molt especialment a Jordi Pujol, mostres explícites i constants d'adhesió a aquest nacionalisme espanyol".

CUES

Avorriment + Malfiança = Escepticisme

Realitat: En política, només s'aconsegueix construir una nova realitat en la mesura que se'n desconstrueix una altra.

Competència: La competència en el joc polític és tan gran que, a vegades, aquesta voluntat d'erosionar el poder de l'adversari arriba a ocupar la major part de tot l'esforç.

Transcendentalitat: La realitat política és en permanent moviment i transformació. I la seva constant construcció i desconstrucció són tan intenses que, per a bé i per a mal, l'acció dels polítics, ocupats a vigilar la pròpia posició en el procés, no arriba a tenir unes conseqüències immediates massa importants en el transcurs de la vida quotidiana dels ciutadans, exceptuant períodes de daltabaix intensos. És a dir, que l'elasticitat de la realitat política la converteix, indefectiblement, en una acció social de caràcter més aviat epidèrmic, sense grans conseqüències pel que fa als canvis en les estructures profundes de la mateixa societat, per molt que tingui la tendència a autopresentar-se de manera transcendental.

Desinterès: En el fons, si només atenguéssim a la seva eficàcia objectiva, la política no es mereixeria l'atenció que rep dels mitjans de comunicació, que actualment la converteixen en la informació per excel·lència. Des del meu punt de vista, l'efectivitat de la política i la seva relativa irrellevància, és mesurada amb molta més precisió pel desinterès general que mereix per part de la majoria dels ciutadans.

Poder: El polític sembla que en tingui prou d'exhibir la capacitat d'exercir el poder, i que en canvi, prefereix no arriscar-se a perdre'l a base d'exercir-lo efectivament i de proposar transformacions que poden modificar els equilibris que l'han dut a aquella posició avantatjosa.

Canvis: El que és freqüent en política és que l'arribada de canvis atzarosos, o l'aparició de circumstàncies lligades a conjuntures internacionals de difícil control, siguin capitalitzades pels polítics com si fossin resultat del seu poder i, sobretot, de la seva habilitat. I és que aquesta virtut que tenen d'interpretar la realitat a favor seu és pròpia de l'exercici del poder.

Escepticisme: L'optimisme obligat dels qui governen a l'hora de parlar de les seves possibilitats de transformació de la realitat, avorreix. I el pessimisme, que és de precepte en l'oposició política, crea malfiança. És, doncs, de la suma de l'avorriment que produeixen els uns amb la malfiança que provoquen els altres que es nodreix l'escepticisme amb què el ciutadà normal observa la política.

Professionals: L'acció política només és percebuda com a transcendental (...) pels polítics professionals i pels professionals que viuen poc o molt directament de la política.

Armes: La política fonamentalment té dues grans armes: el telèfon i la premsa. El telèfon, per a la cara oculta. La premsa, per a la cara pública.

Secrets: Si la política secreta es fes pública, ni que fos en una petitíssima part, es perdria automàticament el control del poder.

Estirada d'orelles: Tot polític responsable comença el dia amb el repàs de la premsa, que li és servida en reculls perfectament i detalladament preparats. I, no cal dir-ho, algunes de les primeres decisions del dia amb les informacions o els articles periodístics. Des d'estirar cordialment les orelles a un director de diari per un editorial crític, passant per la resposta contundent a una carta, o bé convidant a dinar un articulista a través del qual cal fer córrer una determinada informació o desmentir-ne una altra.

Salvador Cardús

amb el títol "*Fiesta de casi todos*", on es feia retret a Pujol i Ardanza de no haver assistit a la recepció oficial a Madrid. De fet, sí que Pujol i Ardanza havien assistit a la recepció oferta pels reis d'Espanya, però en canvi no van anar a la desfilada militar posterior. Al cap d'uns dies, però (*Avui*, 19 d'octubre) es va saber que Alfonso Guerra, vice-president del govern central, tampoc no havia anat a la celebració, ni tan sols a la recepció reial: se n'havia anat a Sevilla, "de permís". Tal com assenyalaria el diari *Avui*, a la secció "La finestra" de Francesc de P. Burguera, les denúncies contra Pujol i Ardanza, d'haver boicotejat l'acte que havien fet *Diario 16* o *El País*, es veu que no havien d'afectar el qui llavors era vice-president del Govern.

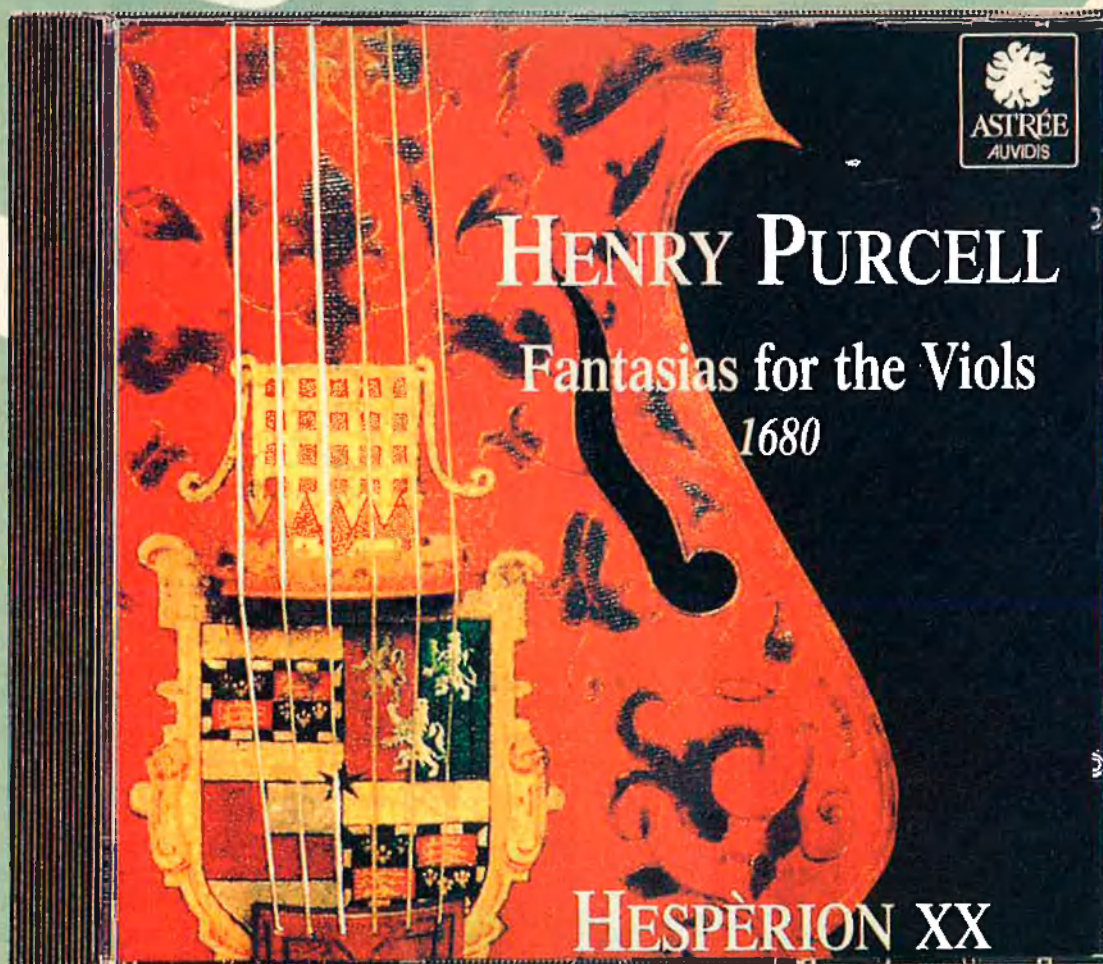
1988. Mil anys ben comptats. Però només just tres dies després, s'anunciava un retall en el programa inicialment previst pel Rei, de manera que la seva participació quedaria reduïda a l'acte "acadèmic", que passaria del vespre a migdia. La Casa Reial preveia que el Rei arribés a Barcelona cap a les dotze del migdia, just per anar a l'acte, i que en acabar i en el mateix avió, es desplaçés cap a Palma de Mallorca per tal de participar en unes regates amb l'embarcació de nom tan escaient en un context monàrquic: el Bribón VI. Uns deixaven entendre que la visita s'escurçava a causa de les immediates eleccions catalanes, i per evitar "capitalitzacions" de la figura reial per part de CiU, com era el cas de *La Vanguardia* del dia 18 de març. Però, sabent que el rei tenia el compromís de participar en unes regates, jo trobo que encara gràcies que tingués l'amabilitat d'entretenir-se un parell d'hores a Barcelona, perdent dues hores precioses d'entrenament.

El 31 de març l'*Avui* publicava un reportatge alarmista: "Terra Lliure és a les portes d'una nova ofensiva armada". Llegit ara, sembla francament exagerat. Tres dies abans havien explotat tres artefactes "d'escassa potència", segons el mateix diari, i sense conseqüències. Però la idea de nova ofensiva armada, suggeria que n'hi havia hagut d'anteriors, i això semblava fora de mida. Tanmateix, en la seva secció "La clau", Albert Viladot hi tornava, i encara apretava més: "Terra Lliure es reorganitza i ja parla de morts i execucions". Viladot explicava la preocupació per la seguretat del rei, i sense dir que una cosa era causa de l'altra, però deixant-ho entendre, afegia que aquest havia escurçat considerablement la seva presència a Barcelona. La causa de l'escurçament, però, com ja he dit, era ben bé una altra: aquella mateixa tarda del dia 22 tenia regates a Palma. (...) També en la mateixa crònica, i en un estil que tindria altres episodis a l'*Avui*, mentre en seria director uns anys després, Viladot combinava la infor-

PURCELL

HESPÈRION XX / JORDI SAVALL

PRIMER ENREGISTRAMENT MUNDIAL

E 8536

RECORDATORI

Música anglesa per a conjunt de violes

Christopher TYE: Lawdes Deo E 8708

John DOWLAND: Lachrimae or Seaven Teares E 8701

John JENKINS: Consort Music for Viols E 8724

Matthew LOCKE: Consort of Fower Parts E 8519

Orlando GIBBONS: Fantasies Royales E 7747

John COPRARIO: Consort Musicke E 7779

mació sobre Terra Lliure amb informació sobre Esquerra Republicana, relació que, a més, era suggerida en les fotografies corresponents.

Les posicions a la premsa ja hem vist que havien estat diferents. L'*Avui*, dirigit per Santiago Ramentol va informar amb extensió i rigor sobre les accions de la Crida, sense cap càrrega valorativa negativa. Per la seva banda, *El País* també informava extensament de les accions de la Crida, però sempre amb la intenció última d'erosionar el mateix govern de Pujol, presentant-lo, si no com a còmplice, sí en connivència amb aquests sectors radicals. *La Vanguardia*, en canvi, jugava a fons la carta de donar un tractament informatiu de la Crida molt més discret, però sobretot paral·lel al del Moviment de Defensa de la Terra o de Terra Lliure, aconseguint l'efecte de ser posats en un mateix sac polític.

1989. Xiulets a l'Estadi.

Hi hagué un primer fet del qual inicialment no va informar cap diari, però que m'explicà un acreditat periodista esportiu: malgrat la vigilància, la nit abans, algú havia arribat fins a la tribuna presidencial i havia aconseguit de fer unes pintades contra la presència del rei borbó. Aquestes pintades havien estat esborrades el mateix matí de la inauguració. La informació va ser finalment donada per l'*Avui* del dia 13 de setembre. L'*avui* parlaria de "pintades obscenes i insultants contra el rei". No cal dir que això devia produir una certa alarma entre els organitzadors, i els devia portar a accen-

El rei d'Espanya escurçà notablement el seu programa d'activitats en el Mil·lenari de Catalunya. "La Casa Reial preveia que el Rei arribés a Barcelona cap a les dotze del migdia, just per anar a l'acte, i que en acabar i en el mateix avió, es desplaçés cap a Palma de Mallorca per tal de participar en unes regates amb l'embarcació de nom tan escaient en un context monàrquic: el Bribón VI".

El retard del rei a la cerimònia de la inauguració de l'Estadi va augmentar les protestes. "La versió no oficial que va circular per les redaccions dels diaris, però, es decantava per la donada per l'*Avui*, i atribuïa el retard al caprici reial de fer una visita privada a una amiga mallorquina".

tuar les mesures de seguretat.

Però hi hagué un segon fet, encara més greu, que havia de fer trontollar dramàticament totes les previsions: el rei arribaria a misses dites a causa d'una visita privada —això es va dir a les redaccions dels diaris— a Mallorca que, afegida al mal temps amb què es

va trobar l'avió, endarreriria l'arribada. En particular, l'*Avui* del 9 de setembre era l'únic diari que es referia a aquesta arribada del rei a Barcelona des de Palma de Mallorca i al temporal que havia afectat aquella zona. (...) *El País* del dissabte 9 de setembre, per la seva banda, precisava que els reis havien arribat amb vint-i-cinc minuts de retard, sense donar explicacions del perquè. *El Periódico* informava de la mitja hora de retard en l'arribada del rei, "debido a las malas condiciones meteorológicas". En canvi, *La Vanguardia* donava una altra versió contradictòria: que mentre la reina havia arribat de Madrid, el rei venia de Roma, i que el retard es devia al fet que, si bé era previst el desplaçament reial amb helicòpter a l'Estadi, "raons de seguretat" havien recomanat el trajecte en automòbil: resultat vint-i-vuit minuts de retard. La

versió no oficial que va circular per les redaccions dels diaris, però, es decantava per la donada per l'*Avui*, i atribuïa el retard al caprici reial de fer una visita privada a una amiga mallorquina. Un caprici que en molt bona part quedaria dissimulat pel temporal d'aigua i sobretot per la discreció de les informacions.

1992. La catalanització dels Jocs Olímpics.

És interessant observar que, a principi de fe-

brer, parlar del COC encara era una estridència per a *El Periódico*, cosa que canviaria considerablement al cap d'un mes. Però, efectivament, en aquells moments ho era, una estridència, perquè funcionava un d'aquests pactes implícits tan habituals a la premsa sobre allò que cal mantenir "a ratlla". Ho recordo perfectament: aquest tenir a ratlla el COC havia estat, dos anys abans, una de les primeres indicacions que vaig rebre com a cap d'opinió de l'*Avui*, tot just Albert Viladot

Guanyem el futur.

6 de maig a València.

BLOC JAUME I

ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

CSIC

acabava de ser nomenat director del diari. Faltaven quatre mesos per a la inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona, i la tensió pujava. Cal comptar, però, que en públic, és a dir: publicat a la premsa, probablement només hi apareixien els elements que s'escapaven del control d'uns o altres. Aquesta no era l'estratègia que hem vist en altres conflictes polítics. L'habitual a la premsa, i en relació al nacionalisme, era que, davant de petites discrepàncies, s'utilitzessin tons alarmistes per

exagerar la gravetat del conflicte, i així aconseguir que el més feble —generalment la posició nacionalista— cedís. Però fins ara, davant un esdeveniment com aquest, se seguia el camí invers: es menystenia la importància de la discrepància, per tal de desactivar-la, de desinflar-la. Probablement es considerava que, en aquest cas, la

posició nacionalista podia tenir un recolzament popular superior a d'altres casos. Aquesta posició prudent es va mantenir fins a l'arribada de la torxa olímpica a Empúries.

El dia 30 de juny *El País* informava de la detenció de set dissidents de Terra Lliure, després de ser desactivades tres bombes "que colocaron", prescindint en el titular de la presumpció d'innocència. Segons el diari, feia dies que la Guàrdia Civil els seguia. De tal manera que, segons un ben curiós comentari dels comandaments del Ministeri de l'Interior, els experts en lluita antiterrorista "habían efectuado, en los últimos meses, un seguimiento tan minucioso que disponían de un buen número de pruebas para practicar las detenciones. O sea que habrían sido arrestados aunque no les hubieran sorprendido cometiendo un atentado". Llavors, què esperaven, si ja hi havia proves? Però és més, la informació afegia: "con ello, Interior pretendía evitar un riesgo para el desarrollo de los Juegos Olímpicos".

Aquest dia —11 de juliol— sortia en escena un altre polític que al cap d'un parell d'anys arribaria al zenit de la fama: el director general de la Guàrdia Civil, Luis Roldán. En aquell moment, i davant les acusacions de tortures, el Govern espanyol va sortir en defensa del director general, un home de tota confiança que responia als atacs afirmant que els detinguts s'havien auto-lesionat. (...) Alguns rumors van assegurar que, a causa d'una informació de la delegació

Les demandes de catalanització dels Jocs van tenir un seguiment desigual a la premsa. "Es menystenia la importància de la discrepància, per tal de desactivar-la, de desinflar-la. Probablement es considerava que, en aquest cas, la posició nacionalista podia tenir un recolzament popular superior a d'altres casos. Aquesta posició prudent es va mantenir fins a l'arribada de la torxa olímpica a Empúries".

de Girona de TV3 del dia 9 al Telenotícies Migdia sobre els detinguts gironins i la denúncia de tortures, Luis Roldán havia obligat TV3 a simular una roda de premsa per fer-ne un desmentiment explícit.

La premsa barcelonina seguia en la seva incomoditat d'haver d'informar a contracor de les tortures, perquè desmuntava l'operació de consens a favor dels Jocs que volien crear pocs dies abans de la seva inauguració.

En aquest context de batalla campal política, no hi podia faltar una de les armes més completes i eficaces del combat ideològic: les enquestes d'opinió. El diumenge dia 19, *La Vanguardia* en publicava una. I sabent que les enquestes són instruments de creació d'opinió pública, o si més no, una eina de coacció de l'opinió pública, era de preveure en quin sentit havien d'anar els temes que s'hi tractarien. Els resultats de l'enquesta permetien titular a *La Vanguardia* "Dos de cada tres catalanes estan en contra de la utilització política de los Juegos". L'astúcia del plantejament estava, precisament, a considerar implícitament que l'organització dels Jocs Olímpics no era, per ella

mateixa, una operació política. L'enquesta, per tant, obviava a la principal i més fonamental utilització política dels Jocs, la que permetia parlar del *año de España*, per exemple, i presentava una falsa dicotomia entre uns Jocs suposadament no polititzats (que serien els Jocs polititzats segons els interessos i la lògica de l'Estat), i uns Jocs polititzats pels sectors crítics amb la politització formal, sectors que podien ser presentats com uns aprofitats i uns manipuladors.

La Vanguardia, doncs, analitzava alguns dels resultats parlant dels qui estaven a favor de la "instrumentalització política" dels Jocs, que coincidia en la màxima proporció amb els simpatitzants d'ERC. Així, posar banderes catalanes era polititzar els Jocs, i posar banderes espanyoles, no ho era. De la mateixa manera es preguntava sobre si els signes de Catalunya eren prou representats, però no es preguntava sobre l'abundància de la representació dels signes d'Espanya, que no es considerava, implícitament, problemàtica: aquesta és la lògica amb què es crea opinió pública, simulant que simplement s'interroga amb procediments científics. La de les enquestes d'opinió, és una de les més grans formes de mentir, legítimament institucionalitzades, del nostre temps.

Recollit per **Pere Martí**